BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

I. L. CARAGIALE

TEATRU

LITERA

biblioteca școlarului

Ion Luca
CARAGIALE

TEATRU

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

APRECIERI

}n acest caleidoscop de figuri,]nl[n\uite]n vorbele =i faptele lor spre efecte de scen[cu mult[cuno=tin\[a artei dramatice, dl Caragiale ne arat[realitatea din partea ei comic[. Dar u=or se poate]ntrevedea prin aceast[realitate elementul mai ad`nc =i serios, care este nedezlipit de via\a omeneasc[ ]n toat[ ]nf[\i=area ei, precum]n genere]nd[r[tul oric[rei comedii se ascunde o tragedie. [...]

+i oare aceasta este pu\in lucru? Oare nu este aici un adev[rat]nceput de literatur[dramatic[na\ional[, independent[, tr[ind din propriile sale puteri,]n]n\elesul aceleia=i mi=c[ri intelectuale s[n[toase,]n care sunt =i *Novelele* lui Slavici, =i *Amintirile* lui Creang[, =i *Copiile de pe natur[* ale lui Negruzzi, =i *Poeziile* lui Eminescu — mi=care de=teptat[ ]n literatura noastr[prin acea culegere de poezii populare prin care Alecsandri a]ndreptat spiritul tinerimii de ast[zi spre izvorul ve=nic al tuturor inspira\iilor adev[rate: sim\urile reale ale poporului]n care tr[im, =i care sim\iri numai]ntru c`t sunt oglindite prin art[ ]n aceast[realitate a lor devin o parte integrant[a omenirii exprimat[ ]n form[literar[? [...]

Se-n\elege de la sine c[nu poate fi vorba de insinuarea ce nu s-a sfiit a se produce =i]n unele organe de publicitate, c[adic[comediile dlui Caragiale urm[resc scopuri politice =i vor s[-=i bat[anume joc de unele apuc[turi ale partidului liberal, =i c[prin urmare trebuie oprite de pe scena teatrului din ordinul guvernului de ast[zi. [...] Este evident c[o comedie nu are nimic a face cu politica de partid; autorul]=i ia persoanele sale din societatea contemporan[cum este, pune]n eviden\[partea comic[a=a cum o g[se=te, =i acela=i Caragiale, care ast[zi]=i bate joc de fraza demagogic[, =i-ar fi b[tut joc ieri de i=lic =i tombater[=i]=i va bate joc m`ine de fraza reac\ionar[, =i]n toate aceste cazuri va fi dreptul s[u literar incontestabil.

A=adar, nu la asemenea imput[ri nechibzuite ne putem opri. E]ns[o alt[imputare mai serioas[ce se face autorului nostru, =i pe aceasta ne credem datori s[o cercet[m mai de aproape.

Comediile dlui Caragiale, se zice, sunt triviale =i imorale; tipurile lui sunt toate alese dintre oameni sau vi\io=i, sau pro=ti; situa\iile sunt adeseori sc`rboase;

amorul e totdeauna nelegiuit; =i]nc[aceste figuri =i situa\ii se prezint[ ]ntr-un mod firesc, parc[s-ar]n\elege de la sine c[nu poate fi altfel; nic[ieri nu se vede pedepsirea celor r[i =i r[spl[tirea celor buni.

Pentru cei ce cunosc multele discu\ii de=teptate =i]n literatura altor \[ri asupra acestor]ntreb[ri, ne-am putea m[rgini s[r[spundem: exist[aceste tipuri]n lumea noastr[? sunt adev[rate aceste situa\ii? Dac[sunt, atunci de la autorul dramatic trebuie s[cerem numai ca s[ni le prezinte]n mod artistic, iar valoarea lor moral[este afar[din chestie. Nici]n comediile lui Aristofan, nici]n *Mariage de Figaro,* nici]n *Sganarelle,* nici]n sute de comedii cunoscute =i necunoscute nu e vorba de o asemenea moral[. [...]

Dac[mi se pune]ntrebarea: arta]n genere =i]n special arta dramatic[are sau nu are =i o misiune moral[? Contribuie ea la educarea =i]n[l\area poporului? Noi r[spundem f[r[=ov[ire: da, arta a avut totdeauna o]nalt[misiune moral[, =i orice adev[rat[oper[artistic[o]ndepline=te. [...]

Revenind acum la comediile dlui Caragiale, vom zice: singura moralitate ce se poate cere de la ele este]nf[\i=area unor tipuri, sim\[minte =i situa\ii]n adev[r omene=ti, care prin expunerea lor artistic[s[ne poat[transporta]n lumea]nchipuit[de autor =i s[ne fac[, prin de=teptarea unor emo\iuni puternice,]n cazul de fa\[a unei veselii, s[ne uit[m pe noi]n=ine]n interesele noastre personale =i s[ne]n[l\[m la o privire curat obiectiv[a operei produse. [...]

Orice concep\ie artistic[este]n esen\a ei ideal[c[ci ne prezint[reflexul unei lumi]nchipuite. Prin chiar aceasta ne produce caracteristica impresie impersonal[. Tipurile]nf[\i=ate]n comediile dlui Caragiale trebuie s[vorbeasc[cum vorbesc, c[ci numai astfel ne pot men\ine]n iluzia realit[\ii,]n care ne transport[. Men\inerea acestei iluzii este singurul element hot[r`tor, =i un limbagiu academic ]n gura lui Nae Ipingescu ar nimici toat[ lucrarea; pe c`nd]n gura lui Ramiro din eleganta *Sara la Curte* a dlui Ioan Cerchez este foarte potrivit.

Murillo a zugr[vit Madone, dar a zugr[vit =i copii murdari =i zdren\uro=i, care m[n`nc[pepene. Poate zice cineva, c[Madonele lui Murillo se \in de adev[rata pictur[, iar acei copii zdren\uro=i ar fi prea triviali pentru art[?

}n faimosul *Salon Carré* din Louvre la Paris, unde este a=ezat[launloc quintesen\a picturii frumoase, se vede, al[turea cu sf`nta familie a lui Rafael, femeia hidropic[ a lui Gérard Dow, dinaintea c[reia st[ doctorul examin`ndu-i lichidul]ntr-o sticl[. A contestat vreodat[cineva acestui tablou al lui Dow marea lui valoare artistic[?

Aici concep\ia artistului inspirat este unica m[sur[a conven\iei, =i]n lumea artei adev[rate nici nu poate fi vorba de trivial. “Trivial” este o impresie relativ[din lumea de toate zilele, ca =i decent =i indecent.

Dac[pseudo-artistul r[m`ne el ]nsu=i ]n aceast[ lume de r`nd, dac[el]nsu=i nu este cuprins de inspirarea impersonal[=i prin urmare nu ne poate transporta nici pe noi]n lumea curat[a fic\iunilor, atunci se]n\elege c[lucrarea sa poate s[fie trivial[, indecent[, lasciv[dup[cum]i este felul =i \inta. Dar aceasta nu at`rn[ nici de la obiect, nici de la expresii, ci de la chiar genul inspira\iei sale; =i atunci o ]mp[r[teas[ cu expresii academice, manierate, dup[ gustul trec[tor al unui public trec[tor, poate s[ fie ]n adev[r trivial[, pe c`nd so\ia cherestegiului Dumitrache nu este. [...]

Odat[hotarul a=ezat, nu mai]ncape]ndoial[c[se pot face multe deosebiri =i]nl[untrul terenului artei; numai s[se recunoasc[mai]nt`i c[ne afl[m pe teren de art[. Valoarea va fi mai mare sau mai mic[dup[ ]nsemn[tatea mai mare sau mai mic[a caracterelor prezentate, a conflictului, a situa\iilor. +i]n aceast[privin\[am sim\it =i noi, ca toat[lumea, diferen\a de valoare]n diferitele comedii ale dlui Caragiale; =i noi credem de exemplu c[*O scrisoare pierdut[* este superioar[farsei *D-ale Carnavalului*.

Dar nu vedem pentru moment nici o trebuin\[de a st[rui asupra acestui punct. Cu at`t mai pu\in, cu c`t atunci s-ar da ultimei piese a dlui Caragiale o]nsemn[tate, la care nu aspir[. *D-ale Carnavalului* este o simpl[fars[de carnaval, precum se =i nume=te, vesel[=i f[r[preten\ii, =i un public neprevenit nu-i poate cere alta dec`t un moment de bun[petrecere.

}ns[ ]n aceste limite mai modeste =i aceast[lucrare r[m`ne o lucrare de merit. C[ci literatura adev[rat[cu feluritele ei produceri se poate asem[na unei p[duri naturale cu feluritele ei plante. Sunt =i copaci mari]n p[dure, este =i tufi=, sunt =i flori, sunt =i simple fire de iarb[. Toate]mpreun[alc[tuiesc p[durea, fiecare]n felul s[u tr[ie=te =i]nvesele=te ochiul privitorului; numai s[fie plant[adev[rat[, cu r[d[cina ei]n p[m`nt s[n[tos, iar nu imita\ie]n tinichea vopsit[, cum se pune pe unele case din ora=.

TITU MAIORESCU

Caragiale e privit ca adev[ratul]ntemeietor al teatrului de satir[social[. Poate cel mai de seam[. Nu]ns[=i cel dint`i prin originalitatea satirei. Meritul acesta e al lui Alecsandri. Teatrul lui Caragiale nu-i dec`t urmarea fireasc[a teatrului bardului de la Mirce=ti. [...]

Satira lui Caragiale e prelungirea satirei lui Alecsandri, mult mai t[ioas[=i mai artistic exprimat[, dar nu mai felurit[. }n teatrul uitat al poetului g[sim]ntregul =irag al eroilor lui Caragiale, politicianul ambi\ios, v`nz[torul de vorbe goale, *redactorele* “Gogoa=ei patriotice”, v`n[torul de slujbe, exploatatorul credulit[\ii publice. [...]

Lumea comediilor lui Caragiale e lumea unor primitivi, ce cred c[au sc[pat de primitivitate =i de via\a vegetativ[pentru a tr[i din via\a oamenilor cuget[tori.

De aici vine =i simplicitatea lor. Dac[ar g`ndi ar avea dou[ idei ce s-ar ciocni poate. A=a au numai una. Mai to\i eroii lui Caragiale se pot rezuma ]ntr-o singur[ formul[, cel mai adese bine aleas[, care se repet[ mereu cu o st[ruin\[ ce \i-o impune. La urm[, o vezi mi=c`ndu-se pe scen[, ca un adev[rat simbol al unei fiin\e. [...] Sub ea]ns[nu e nimic, nici un fel de via\[, nici un fel de zbucium sufletesc, nici un fel de]nflorire de sentimente. [...]

Caragiale n-a fost lipsit numai de idealism =i generozitate, dar =i de poezie. Eroii s[i nu au nici cea mai mic[umbr[de farmec, nici o eroin[nu aduce cu ea o nel[murit[mireasm[de feminitate, o not[de duio=ie; pretutindeni chipuri deformate, grote=ti, pretutindeni dragostea v[zut[prin prisma mahalalei... Natura de asemenea nu a existat pentru Caragiale. Acest ascu\it observator al unei anumite categorii de oameni nu =i-a aruncat ochii]n jur la podoabele firii. Afar[de c`teva pagini din *Hanul lui M`njoal[*,]n]ntreaga lui oper[nu vom g[si un apus de soare, un fo=net de p[dure, un murmur de izvoare, un farmec de lun[plin[; nu vom g[si o clip[de duio=ie, de extaz, de]nminunare, o]ncle=tare a sufletului dinaintea frumuse\ilor cuceritoare ale naturii. [...]

Caragiale a fost un dramaturg]nzestrat cu o real[putere de observa\ie a contrastelor dintre form[=i fond, =i cu un mare talent de a se da sub haina scenic[o serie de tipuri care prin unitatea lor sufleteasc[, energic[=i expresiv[, au ajuns adev[rate simboluri ale mentalit[\ii unei]ntregi clase sociale din epoca noastr[de prefacere... Spiritul lui de observa\ie nu a mers p`n[ la ad`ncimile suflete=ti pentru a ne prinde aspecte ve=nice — cum f[cea de pild[Molière]n *Misanthrope* =i *Tartuffe* — ci s-a m[rginit la o suprafa\[u=or de ridiculizat, =i]ntr-o tendin\[,]n care nu era el cel dint`i deschiz[tor de cale... Alecsandri]ncepuse mai dinainte.

EUGEN LOVINESCU

Numele din opera comic[a lui Caragiale ne dau impresia c[fac parte din personagiile pe care le denumesc. Desigur =i pentru c[ne-am *deprins* cu ele. Dar =i pentru c[numele seam[n[, prin ele]nsele, cu personagiile. Aceasta se dovede=te prin faptul c[*deodat[,* la prima lectur[sau reprezentare a unei comedii a lui Caragiale, sim\im c[personagiile nu puteau s[aib[alt nume,]n orice caz c[au numele lor. +i trebuie ad[ugat c[mai ales]n piesele de teatru e mai necesar[aceast[coresponden\[, c[ci o pies[de teatru e scurt[, =i nu e timp c`nd s[ se fac[ acea sudare ]ntre nume =i personagiu, — ceea ce este posibil ]ntr-un lung roman, care, la rigoare, poate “imita” via\a =i ]n privin\a aceasta. [...] “Zaharia Trahanache”, =i prin nume, =i mai ales prin prenume, =i ]n definitiv prin combinarea numelui cu a prenumelui, sugereaz[ b[tr`ne\ea =i chiar decrepitudinea =i tot ce are greoi =i tic[it venerabilul pre=edinte. S[nu se spun[c[acest nume face impresia aceasta fiindc[, posterior, s-a asociat]n mintea noastr[caracterul tipului cu numele s[u. Nu poate fi nici o]ndoial[, c[dac[ai auzi pentru]nt`ia oar[ acest nume, =i numai numele, n-ai avea o impresie, fie =i pe departe, asem[n[toare cu aceea pe care o ai c`nd cuno=ti personagiul. — “Farfuride” =i “Br`nzovenescu”, prin aluzia culinar[a numelor lor, sugereaz[cred inferioritate, vulgaritate =i lichelism. — “Nae Ipingescu”, prin sonoritate chiar (ori e o impresie personal[?), f[r[nici o asocia\ie de idei cu croitoria inferioar[(ipingea) =i cu ciubot[ria (pinge), sugereaz[extrac\ie inferioar[, ocupa\ie de r`nd =i imbecilitate. — “Ca\avencu”, cu silabele lui stridente =i cu conturul ridicol, red[perfect pe demagogul *latrans.* — “Agami\[Dandanache” rimeaz[, cred, cu ramolismentul comic, prin diminutivul caraghios al stra=nicului nume Agamemnon, pe care Trahanache]l pronun\[“Gagami\[” =i care red[c[derea]n copil[rie a acestui ramolit; prin con\inutul no\ional al cuv`ntului *“Dandanache”* =i prin sonoritatea acestui cuv`nt; prin sufixul *ache,* comun =i numelui lui Trahanache, =i prin suma tuturor acestora. Iar cuv`ntul *dandana* se potrive=te cu rolul lui]n pies[: schimbarea intempestiv[a candidatului la deput[\ie, dezesperarea Zoei din cauza scrisorii amoroase etc., plus dandanaua mai veche cu “pac!” la “R[zboiul”. [...] — “Cr[c[nel” evoc[un om cu o conforma\ie fizic[=ubred[,]n deficit de virilitate, imbecil, adic[a=a cum e acest personagiu fricos =i “tradus” de toate femeile. De altfel, aici nu poate]nc[pea nici o discu\ie, c[ci “Cr[c[nel” e o porecl[(dar tot a=a de indirect[ca =i “Dandanache”), a=adar trebuie s[con\in[caracterele comice ale tipului. — “Ric[Venturiano” evoc[dezinvoltura (prin nume =i prin prenume) june\e, poate *aventur[* (prin pronume) =i prin sonoritatea numelui =i al prenumelui, ca =i prin combina\ia lor, e comic.

Numele “Veta”, “Zi\a”, “Mi\a”, “Didina” nu au nimic comic, no\ional sau acustic, dar au comicul categoriei sociale — aceste nume fiind *mai mult nume* de mahala.

GARABET IBR{ILEANU

Caragiale are o dubl[intui\ie a individului: a categoriei lui sociale =i suflete=ti. Aceast[sintez[constituie rezisten\a operei lui. Comedia de moravuri se]mplete=te cu aceea de caracter. Putem stabili, pe aceast[observa\ie capital[, o serie de sec\iuni]n psihologia =i starea social[a personagiilor. La o superficial[privire, s-ar p[rea c[scriitorul se repet[, prin asem[narea con\inutului moral al unor tipuri, =i c[numai starea lor social[, decorul mediului se schimb[, nu =i psihologia specific[a personagiilor. Exist[un fel de simetrie]ntre tipurile comediei caragialiene, dar c`t de nuan\at[, precis[, de viguroas[, ]n ]nse=i nuan\ele respective, este fizionomia concret[ a fiec[rui personagiu. Viziunea =i tehnica sunt at`t de lucrate, p`n[ la cele mai mici dar caracteristice am[nunte, ]nc`t rar g[sim o oper[care s[ne dea senza\ia unei condens[ri, a unei organicit[\i mai depline. Afirma\ia c[ ]n special]n *O scrisoare pierdut[* (am ad[uga =i *Conul Leonida fa\[cu reac\iunea*) nu se poate schimba un cuv`nt, o replic[, o virgul[ este just[. Dar de ce impresia aceasta de organism f[r[ defect, de viabilitate f[r[ hiaturi, de replic[ f[r[ artificialitate? Nimic mai “compus” dec`t discursurile lui Ca\avencu =i Farfuride, cu toate incoeren\ele logice, cu toate efectele aglomerate,]n vederea comicului. +i totu=i nimic de prisos, nimic exagerat]n]ns[=i exagerarea artistic[a acestor dou[discursuri. Caragiale exprim[prin ele o mentalitate, o ideologie deformat[. Discursurile sunt tipice pentru fiecare. Al lui Ca\avencu mai av`ntat,]n stupiditatea lui, al lui Farfuride e discurs de “pis[log” =i agramat]mpleticit. Iat[de unde vine impresia de organicitate: din suprapunerea =arjei peste con\inutul psihologic al tipului satirizat. Putem alc[tui un]ntreg tablou al nuan\elor, al filia\iei psihologice =i al ritmicit[\ii lor artistice, urm[rind cele mai]nsemnate personagii ale comediilor. [...]

Ca\avencu este un produs mai nou al politicianismului: avocat, patron de ziar, ca arm[de =antaj, plastograf, semidoct patetic =i ridicul, el =i-a multiplicat mijloacele de lupt[, de=i i le anuleaz[centrul, fiindc[tradi\ia moralit[\ii este mai veche, mai autoritar[aici. Trahanache, ca =i Farfuride =i Br`nzovenescu (cam de aceea=i v`rst[to\i) sunt ramoli\i, incapabili, dar]n fond mai pu\in p[ta\i]n via\a moral[. Concuren\a]n democra\ia extins[e mai aprig[ ]n noile genera\ii. Ca\avencu trece peste orice scrupul, iar Tip[tescu, fiindc[celelalte mijloace de

parvenire politic[s-au uzat (dela\iunea la centru, =antajul, discursul demagogic), descoper[o nou[cale: femeia. [...]

Abuzul de putere este ultima evolu\ie a falsei democra\ii, reprezentate prin micul “satrap”, prefectul de jude\.

Psihologia ciclic[a personagiilor caragialiene nu se termin[aici. Iat[raportul de evolu\ie dintre Jup`n Dumitrache =i Trahanache. Am`ndoi “st`lpi ai societ[\ii” ]n mediul lor: corec\i ]n fond, cu obsesia prestigiului casnic, deopotriv[ de naivi, de senini ]n fa\a eviden\ei. Jup`n Dumitrache are exact aceea=i func\ie psihologic[ ]n mediul mahalalei ca =i Trahanache]n al burgheziei provinciale. C[pitan]n “guardia na\ional[”, el contribuie la consolidarea st[rii lui sociale, permi\`nd ascensiunea =i siguran\a lui Trahanache. Regimul nu mai este acum amenin\at de du=manii poporului, genera\ia lui Jup`n Dumitrache a preg[tit calea genera\iei lui Zaharia Trahanache. [...]

}n sf`r=it, asem[narea =i filia\ia dintre Zi\a, Veta =i Zoe, trei fe\e ale “eternului feminin” vulgar, roman\ios, cu un limbaj, cu gusturi, cu voin\e precizate, exprim[trei mentalit[\i, surprinse]n nuan\a lor special[. Zi\a, genera\ie de mahalagioaic[mai evoluat[, aspr[la “intelectualul” Venturiano =i]i plac escapadele sentimentale, gr[dinile de var[. Veta, dezam[git[ ]n c[snicia ei prozaic[, nu evadeaz[prin latura roman\ioas[; ea se consoleaz[, mai practic, cu vigoarea =i tinere\ea lui Chiriac; mul\umit[cu mediul ei, cu situa\ia ei,]=i caut[numai satisfac\ia amoroas[ ]n bra\ele tejghetarului.

Zoe, mai emancipat[, mai voluntar[, une=te ambi\ia social[=i grija de reputa\ie cu amorul clandestin pentru Tip[tescu. }ntr-o genealogie posibil[, Veta ar fi mama, Zi\a, fiica ei, iar Zoe fiica Zi\ei. Trei genera\ii de femei cu psihologii distincte.

POMPILIU CONSTANTINESCU

F[r[s[fie esen\ial[, structura tipologic[exist[ ]n opera lui Caragiale, ca un schelet sus\in[tor. Altfel opera ar p[rea u=uratec[. Nic[iri nu d[m de caracterul complet, tr[ind independent de comicul situa\iilor. Femeile sunt f[r[interes, mai degrab[vulgare, iar c`nd sunt comice, atunci umorul vine din procedee. Nu ]nt`lnim aici pe mizantrop, pe avar, pe ipocrit, adic[marile probleme de via\[morale. Caracterele lui Caragiale sunt minimale. }n *O noapte furtunoas[* Jup`n Dumitrache e un mahalagiu fioros de moral, \in`nd la onoarea lui de familist, propriu-zis credul, mai mult brutal dec`t vigilent =i deci *“cocu”*. Nae Ipingescu, ipistasul, amicul s[u, e un devotat redus la minte,]ntunecat de o onest[stupidi-

tate. Chiriac,]ntin[torul onoarei conjugale a st[p`nului, e =ters. Ric[ Venturiano nu-i dec`t un pretext de umor verbal. Restul inexistent. }n *O scrisoare pierdut[*, +tefan Tip[tescu, prefectul, e foarte ne]nsemnat ca om. Zaharia Trahanache e o variant[, bonom[, a lui Jup`n Dumitrache, un *“cocu”* cu b[nuielile u=or de potolit. Agamemnon Dandanache e mai mult un b`lb`it =i un m[rginit mintal, simbol al necesit[\ilor electorale. El comite nedelicate\ea de a se sluji la infinit de o scrisoare compromi\[toare, c[zut[ ]n m`inile sale, dar se pune]ntrebarea dac[are destul proces mintal spre a-=i da seama de natura moral[a faptelor. Farfuridi, Br`nzovenescu, Cet[\eanul turmentat, cei dint`i doi tenebro=i, ultimul onest =i be\iv, sunt mai mult ni=te intr[ri grase]n scen[dec`t ni=te corporalit[\i. Ca\avencu e zgomotos, schel[l[itor, excroc, galant, sentimental, patriot, adic[ un Mitic[, exponent al c`mpiei danubiene. Poate c[mai substan\ial este comisarul Pristanda, un Polonius pentru aceast[lume bombastic[, func\ion`nd ca un ecou docil. +i mai organic este Conu Leonida, care caut[ a \ine pe coana Eftimia sub prestigiul =tiin\ei sale universale: psihologice, istorice, politice, economice. Afar[ de aceasta e un egoist burghez, un poltron =i un tiran care nu iese din ale lui. C`nd teoria *fandacsiei* nu se verific[, el suce=te explica\ia tot]n favoarea lui. To\i ace=ti eroi sunt structural satisf[c[tori,]ns[nu s-ar putea face cu ei comedie ad`nc[. Comicul rezult[ din ]mbinarea mijloacelor =i r[m`ne]n cele din urm[ ]n sfera indemonstrabilului. Este la Caragiale un umor inefabil ca =i lirismul eminescian, independent de orice observa\ie ori critic[, const`nd ]n ,,caragialism”, adic[ ]ntr-o manier[ proprie de a vorbi. Teatrul lui e plin de ecouri memorabile ce au asupra spectacolului efectul delirant pe care melodia operei italiene o are asupra publicului. Spectatorul ia fraza, vr[jit, din gura actorului =i o continu[ singur. C`nd Pristanda vorbe=te de remunera\ia lui dup[buget, sim\i nevoia de a striga din stal: “mic[, s[rut m`na, coane F[nic[”, ]ntr-at`t aceste replici, sentin\e tr[iesc singure cu o pur[via\[verbal[. Ele zugr[vesc misterios sufletul nostru volubil =i ne reprezint[inanalizabil, de=tept`nd sim\ul estetic nu prin curiozitate, la prima lectur[, ci prin imposibilitatea de a le mai]nl[tura din con=tiin\[dup[ce ne-am familiarizat cu ele.

G. C{LINESCU

Ideea politic[, obi=nuia s[spun[la cursurile sale esteticianul Mihail Dragomirescu, este s`mburele tuturor capodoperelor literaturii universale. Exemplele nu-i lipseau: *Iliada* ]n antichitate, *Divina comedie* ]n evul mediu =. a. m. d. p`n[

]n zilele noastre, la Caragiale. Este sigur c[pasiunea politic[e firul conduc[tor]n cele trei principale comedii ale marelui nostru dramaturg: *O noapte furtunoas[, Conu Leonida fa\[cu reac\iunea =i O scrisoare pierdut[* (citate]n ordine cronologic[— cea axiologic[ar impune o exact[inversare!). Ce este jup`nul Dumitrache dec`t un ambi\ios al c[rui zel]n garda civic[, unde func\ioneaz[cu gradul de c[pitan, ascunde,]n subtext, dorin\a unui “la mai mare!”, de aceia se]nduplec[at`t de lesne s[ deschid[ largi bra\e de viitor cumnat lui Ric[ Venturiano, de a c[rui ne]ndoielnic[ ascensiune nu putea s[ nu profite (vezi situa\iile lui viitoare ]n planurile din proiectata comedie berlinez[ *Titirc[, Sotirescu et K°)*. P`n[=i Nae Ipingescu, ipistatul, e recomandat]n lista persoanelor, ca “amic *politic* al c[pitanului”, — c[pitan, se-n\elege, electiv prin dominarea cadrelor liberale]n garda civic[. Se =tie c[ascest ipistat se pune v[dit]n serviciul partidului pe care]nsu=i se sprijin[, cu recrutarea for\at[, p`n[=i a bolnavilor — ce e drept, f[r[“ceferticat” —, ca]n cazul lui Tache Pantofarul “de la Sf. Lefterie”, special vizat, ca “finul lui Popa-Tache”, vestitul b[t[u= conservator, r[mas de pomin[ ]n istoria politic[bucure=tean[de acum o sut[de ani. Mai prudent =i mai “disponibil”, gata s[se pun[ ]n serviciul tuturor guvernelor,]n rotativa tradi\ional[a celor dou[partide “istorice”, Ghi\[Pristanda nu este afiliat niciunuia, se-n\elege, datorit[precarei sale situa\ii economice; cu o leaf[de 80 de lei, trebuie s[\in[11 guri! Nici Cet[\eanul turmentat nu s-a]nregimentat, de=i \ine morti= s[-=i exercite dreptul suveranit[\ii prin votul s[u, la alegirile de la colegiul al II-lea, al micii burghezii, sub regimul cenzitar al colegiilor. El simbolizeaz[de altfel a=a-zisa “zestre guvernantental[”, deoarece, ca “om de ordine”, voteaz[regulat cu partidul de la putere. Zelul s[u de votant, fie chiar]n ultimul sfert de or[,]l integreaz[ ]n masa personajelor din *O scrisoare pierdut[*, din care nici unul nu este apolitic. }ns[=i Zoe se agit[politice=te, dar, credem, nu numai din interesul special, al recuper[rii scrisorii compromi\[toare, ci]n calitate de femeie “cu influen\[”, de femeie de mare voin\[. Spre deosebire de ea, nici Veta =i Zi\a, din *O noapte furtunoas[,* nici Coana Efimi\a, din *Conu Leonida fa\[cu reac\iunea*, nu manifest[nici un fel de interes pentru problemele politice. Nu acela=i este]ns[ ]n cazul celor dou[eroine galante din *D-ale carnavalului,* ba chiar dimpotriv[, consider`nd c[sunt singurele personaje din comedie care se declar[politice=te, spre deosebire de b[rba\ii care graviteaz[ ]n jurul lor. }n textul primei public[ri a comediei *(Convorbiri literare* din 1 mai 1885,]n fruntea revistei), Didina Mazu e prezentat[ca “nihilista din Bucure=ti”, iar Mi\a Baston ca “republicana din Ploie=ti”, fapt care, explicabil, l-a indispus profund pe Gherea.

Nu vom merge mai departe cu analiza implica\iilor social-politice ale teatrului lui Caragiale, care au f[cut obiectul unor numeroase cercet[ri =i discu\ii. La pasiunea politic[a eroilor lui Caragiale, c[rora li se al[tur[o singur[femeie, cum s-a v[zut, Zoe, se adaug[ca un element de aceia=i greutate pasiunea dragostei, de la care nu se excepteaz[nici una din eroinele acestui “theatron politikon”.

Ponderea elementului feminin pasional nu a fost]ndeajuns remarcat[. Veta trece ca un personaj comic,]ntocmai ca =i Zi\a, sora ei mai t`n[r[. Publicul sur`de c`nd ea recit[, singur[, versuri de dragoste sau c`nd le asociaz[portretului lui Chiriac, tot a=a cum se distreaz[c`nd Chiriac amenin\[, ]n prezen\a Vetei, s[ se str[pung[ cu =panga, ca s[-=i dovedeasc[ iubirea. Poate c[ ]n acest din urm[ caz, spectatorii s[ nu se ]n=ele, dac[ ei adulmec[, ]n subtext, caracterul interesat al leg[turii t`n[rului tejghetar cu matura lui patroan[. Nu =tim v`rsta exact[ a Vetei, dar b[nuim c[ este mult mai ]n etate dec`t sora ei, Zi\a, care o respect[ca atare. }n orice caz, ea se apropie de acea v`rst[ la care, mai acum un secol, femeile erau socotite ca “trecute” =i nu mai puteau r`vni la pl[cerile, pe atunci oprite, ale dragostei. Veta tr[ie=te cu o deosebit[intensitate, la acel prag crepuscular al feminit[\ii, ultima =i poate unica ei pasiune. A fost m[ritat[de t`n[r[ cu Dumitrache, b[rbat copticel, pe care nu l-a iubit niciodat[, respect`ndu-=i]ns[datoria de fidelitate conjugal[, p`n[ l-a cunoscut pe Chiriac, c[ruia i s-a d[ruit cu frenezia a=tept[rii de o via\[. Gelozia lui Chiriac (sincer[ s[ admitem!), departe de a o m[guli =i de a o ]ntre\ine, numai din instinctul tactic al v`rstei critice, sau ca o femeie cochet[, — ceia ce nu este, — o chinuie]ngrozitor. Dragostea ei profund[pentru Chiriac este un autentic element de dram[ ]n aceast[prim[comedie politic[a lui Caragiale. Cine iube=te cu adev[rat, cine este st[p`nit de pasiunea sa, se d[ u=or de gol, prin impruden\e de tot felul. Nu s-a remarcat cu c`t[fine\e psihologic[autorul o face pe Veta s[comit[o seam[de impruden\e, care]ntr-o dram[propriu-zis[i-ar fi fost de-a dreptul fatale. S[le facem punctajul. }n prealabil, fie zis, ea =i-a luat o precau\ie fa\[de zuliarul ei so\, pref[c`ndu-se a nu face haz =i caz de Chiriac, =i a se opune inten\iei lui Dumitrache de a =i-l face “tovar[= la parte”. }n scena VII din actul I, c`nd ea intr[ ]n scen[, o vedem cus`nd galoanele la mondirul de sergent de gard[ civic[ al lui Chiriac =i ascult`nd-o distrat[pe Zi\a, ca s-o]ntrebe “ce e” c`nd \i se bate o t`mpl[. Ghicim c[i s-a “b[tut” cea st`ng[, fiindc[ridic[cu interes capul la r[spunsul c[se va]mp[ca cu o persoan[cu care e certat[. Zi\ei]i r[spunde totu=i, cu pref[cut[indiferen\[, c[nu e certat[cu nimeni, fapt neadev[rat, deoarece Chiriac o b[nuie=te, ca =i Dumi-

trache, so\ul ei, c[\ine s[se duc[la Union ca s[-=i fac[semne cu “craiul” ei (de fapt al Zi\ei, Ric[!). Zi\a constat[cu uimire c[Veta pl`nge, iar aceasta ]=i justific[ lacrimile cu “ni=te figuri” imaginare, nu f[r[ s[ spun[ mai departe c[ mai bine ar muri. Dup[ ce-i “sc[pa” aceast[ indirect[ m[rturie, d[ ]napoi, spun`nd c[a glumit =i se ceart[cu Zi\a, comunic`ndu-i ferma hot[r`re de a nu mai pune piciorul la Union. Desigur o cost[b[nuiala lui Chiriac, nu a lui Dumitrache, pe care vom vedea c[-l sfideaz[, c`nd acesta ]l caut[ turbat pe Ric[, v[zut de el din strad[, prin perdea, ]n cas[, la miezul nop\ii. C`nd Chiriac vine s[-=i ia mondirul,]ncepe scena mare, a IX-a, a “explica\iei”. Ea]i spune c[nu mai poate pl`nge, c[ =i-a pl`ns toate lacrimile =i c[a gre=it, pun`ndu-=i mintea cu un copil ca el. A=adar era o notabil[ diferen\[ de v`rst[ ]ntre patroan[=i tejghetar. Ea]i m[rturise=te, profund afectat[de a nu fi crezut[c[el este marea ei dragoste: “Eu sunt o femeie mincinoas[; n-am sim\it nimic c`nd \i-am spus c[ nu =tiu s[ mai fi tr[it p`n[s[nu te cunosc pe dumneata”. }ntreg paragraful cu care Veta vrea s[-=i]ncheie convorbirea cu Chiriac, poart[urm[toarea indica\ie de regie: “*(cu emo\ie din ce]n ce mai nest[p`nit[)*”. Aflam din dialogul care continu[ c[ era amanta lui Chiriac de un an: “Ce folos c`t[fericire am avut un an, dac[ ]ntr-o zi mi-am pl`ns-o toat[!”. Ea regret[ c[ nu poate muri de dragoste: “Ei! bine ar fi s[ poat[ muri omul c`nd vrea; dar... nu moare nimeni de asta!”. Marea scen[se]ncheie cu]mp[carea, dar efectul dramatic e obnubilat de comicul situa\iei: din strad[, Dumitrache, care-=i face, cu Ipingescu, rondul de noapte,]i strig[lui Chiriac, str`ns ]mbr[\i=at cu Veta, s[ vegheze mereu la “onoarea” lui de “familist”! C`nd]ns[la]ntoarcerea inopinat[a lui Dumitrache, Veta]l]nfrunt[, cum spuneam, pe so\ul nu f[r[“rezon” zuliar, ea risc[s[se dea de gol, ocup`ndu-se mereu de Chiriac. B[rba\ii se preg[tesc s[ escaladeze schelele, ]n c[utarea “bagabondului” =i Veta ]i ]ntreab[: “Sunte\i nebuni? Vre\i s[ se rup[ schelele cu voi? *Chiriac*, nu =tii c[ schelele sunt p[r[site de trei s[pt[m`ni? *vrei s[te pr[p[de=ti?*” La r[spunsul lui t[ios, ea revine cu o alt[impruden\[,]n auzul lui Dumitrache =i al lui Ipingescu: “— Iar te iei dup[vreo b[nuial[de-a dumnealui, iar? Ai uitat ce...” (adic[: ce mi-ai jurat adineauri, c[nu m[vei b[nui?). Lesne]ncrez[torul Dumitrache e acel care-i r[spunde, f[r[s[se mire de grija pe care ea i-o poart[lui Chiriac, la st[ruin\a de a-i]nl[tura acestuia, iar nu lui, b[nuielile: “Da, b[nuial[... cu ochilari la nas =i cu giobenu-n cap!” Chiriac trebuie s[se lupte cu Veta, c[s[-i scape din m`ini, ceea ce putea s[-i dea de b[nuit oric[rui so\, afar[ de, bine]n\eles, lui Dumitrache, a c[rui ]ncredere absolut[ ]n Chiriac nu e zdruncinat[ de nici o eviden\[. Iar c`nd,]n sf`r=it, cei trei b[rba\i escaladeaz[fereastra, Veta]=i mani-

fest[cu glas tare grija ei exclusiv[, sco\`nd capul pe fereastr[: “Chiriac! Chiriac! bini=or! s[ nu cazi!”. C`nd vine Zi\a, e iar[=i gata s[se dea de gol, repro=`ndu-i c[ =i-a g[sit “beleaua cu Chiriac...” din cauz[ c[ a dus-o la “Iunion”. — Cu Chiriac? se mir[ Zi\a, necunosc`ndu-i leg[tura. Veta “*(dreg`nd-o):* Cu dumnealui, cu Chiriac, cu to\i”. De fapt, un singur om o intereseaz[ =i o st[p`ne=te: Chiriac. Zi\ei]i spune, cu privire la primejdia care-l amenin\[pe Ric[, urm[rit de cei trei: “*Dumnealui e grozav,* Chiriac e nebun!” Primejdia mai mare vine, sim\ea ea, nu de la b[rbatul ei at`t de gelos, ci de la amantul care se crede ]n=elat =i care, ]i place a crede, este =i mai gelos! C`nd,]n sf`r=it, Ric[ e prins, numai Ipingescu, recunosc`ndu-l,]i ia ap[rarea. Veta nu se simte datoare s[-i explice lui Dumitrache situa\ia, ci se d[pe l`ng[ Chiriac, pe care ]l ia “la o parte, nec[jit[”. Alt[ impruden\[! Iar c`nd ea]=i d[seama c`t de t`rziu s-a f[cut,]nt`ia ei grij[, f[\i=[, e tot la Chiriac: “Veta (*din fund c[tre jup`n Dumitrache*): Ei! toate bune, fr[\ico, dar noi nu dormim]n noaptea asta? *Chiriac* are s[se scoale m`ine p`n[-n ziu[la ezirci\”. Este ultima ei interven\ie scenic[oral[. C`nd dau s[ se retrag[, “Ric[ e cu Zi\a, *Chiriac cu Veta,* jup`n Dumitrache suie cu Ipingescu”. Nici aceast[impruden\[a Zi\ei n-are s[-i deschid[ochii lui Dumitrache, care mai departe,]n ultimele replici se lini=te=te asupra provenien\ei leg[turii de g`t str[in[, g[sit[ de el “pe pernele patului dumneaei”, — se lini=te=te, fire=te, c`nd afl[de la Chiriac c[este a acestuia. Iar Veta nu mai spune nici o vorb[, fericit[c[=i-a recuperat definitiv]ncrederea =i dragostea lui Chiriac. Comedia a trecut norocos pe l`ng[drama r[mas[neobservat[de c[tre unanimitatea spectatorilor...

+ERBAN CIOCULESCU

N[scut]n 1852,]n]mprejurimile Bucure=tilor, I. L. Caragiale a scris excelente povestiri =i c`teva piese de teatru care au “revolu\ionat” teatrul rom`nesc, u=or de revolu\ionat, deoarece, ca s[zicem a=a, nu exista. De fapt, el l-a creat. Prin valoarea comediilor de moravuri =i de caractere, scrise, din p[cate,]ntr-o limb[f[r[circula\ie mondial[, I. L. Caragiale este, probabil, cel mai mare dintre autorii dramatici necunoscu\i. Sc`rbit de societatea timpului s[u, dup[ ce =i-a agravat dezgustul denigr`nd-o,]n]ntreaga sa oper[, cu violen\[=i luciditate, talent =i amor, I. L. Caragiale profit[de o mo=tenire t`rzie pentru a se expatria la sf`r=itul vie\ii sale la Berlin, unde muri]n 1912, la =aizeci de ani =i cinci luni.

Refuzase,]n ianuarie al aceluia=i an, s[se]ntoarc[la Bucure=ti pentru cele c`teva zile necesare s[rb[toririi oficiale *a celor =aizeci de ani ai s[i =i a carierei sale, c[ci, ]ntruc`t]=i]njurase compatrio\ii, ace=tia sf`r=iser[prin a-l admira.*

I. L. Caragiale i-a dojenit,]n opera sa, pe comercian\i, administra\ia, pe politicieni:]nvinuirile lui erau]ndrept[\ite, fire=te.

}ntruc`t I. L. Caragiale frecventase,]n tinere\ea sa, un club politic =i literar conservator sub egida c[ruia]=i public[primele sale dou[comedii *(O noapte furtunoas[* =i *Conu' Leonida fa\[cu reac\iunea),* reprezentate respectiv]n 1879 =i 1880, unii au vrut s[vad[acest autor un du=man al liberalismului, al democra\iei. Nu era adev[rat dec`t ]n parte. Mai t`rziu, Caragiale fu prietenul intim al creatorului mi=c[rii socialiste rom`ne=ti =i particip[la manifesta\ii socialiste. }n comedia sa cea mai important[*(O scrisoare pierdut[,* jucat[ ]n 1883), I. L. Caragiale atac[, cu aceea=i obiectivitate =i vehemen\[, pe conservatori ca =i pe liberali. S-a profitat de acest fapt pentru a descoperi]n opera sa simpatii socialiste, tendin\e revolu\ionare. Lucrul acesta e poate exact, pentru bunul motiv c[, neexist`nd guvernare socialist[, nu avea de ce s[-i poarte pic[. }n realitate pornind de la oamenii vremii lui, Caragiale este un critic al omului oric[rei societ[\i. Ceea ce]l particulizeaz[este virulen\a excep\ional[a criticii sale. }ntr-adev[r, omenirea, a=a cum ne este]nf[\i=at[de acest autor, pare a nu merita s[existe. Personajele sale sunt ni=te exemplare umane]n a=a m[sur[degradate,]nc`t nu ne las[ nici o speran\[. }ntr-o lume ]n care totul nu e dec`t batjocur[, josnicie, numai comicul pur, cel mai nemilos, se poate manifesta.

Principala originalitate a lui Caragiale este c[toate personajele sale sunt ni=te imbecili. }nchipui\i-i pe omule\ii lui Henry Monner]mpin=i mai ad`nc, scufund`ndu-se cu totul]n ira\ionalitatea cretinismului. Ace=ti antropozi sociali sunt lacomi =i vanito=i: lipsi\i de inteligen\[, ei sunt, dimpotriv[, uimitori de =ire\i; ei vor s[“parvin[”; sunt mo=tenitorii, beneficiarii revolu\ionarilor, ai eroilor, ai ilumina\ilor, ai filozofilor care au r[sturnat lumea cu g`ndirea lor, sunt rezultatul acestei r[sturn[ri. Trebuie desigur s[ profite cineva de ea. Ceea ce e deprimant este c[ ]nse=i ideile, v[zute prin acest haos intelectual, se degradeaz[, ]=i pierd orice semnifica\ie, ]n a=a m[sur[ ]nc`t,]n cele din urm[, oamenii =i ideologii, totul e compromis. Caragiale nu ia lucrurile u=or =i se afl[foarte departe de un Feydeau, al c[rui geniu constructor]l are de altfel, sau de un Labiche, cu care are totu=i, poate, afinit[\i de tehnic[format[. Spirit naturalist, el =i-a ales personajele din lumea de fiecare zi, dar ni le-a dezv[luit]n esen\a lor profund[. El a f[cut din ele ni=te tipuri, ni=te modele: lumea a fost obligat[s[le admit[existen\a. Toat[lumea putea s[vad[,]n mini=trii \[rii, pe prefectul care-=i]ncalc[datoria din *O scrisoare pierdut[;*]n deputa\ii b`lb`i\i, pe avocatul conservator din aceea=i pies[;]n ziari=tii cu mintea confuz[, pe poetul din *Noaptea furtunoas[;*]n micii rentieri, pe conu' Leonida.

V[zute mai aproape, =i mai]n`ti ]nf[\i=area lor local[, lucrurile devin =i mai grave. La ie=irea dintr-un ev mediu balcanic ce se prelungise ]n provinciile rom`ne=ti p`n[ ]n mijlocul secolului trecut, \ara intra, dintr-o dat[,]n plin[Europ[liberal[. Reforme rapide d[dur[acestei na\iuni o nou[structur[social[; o clas[burghez[se constituia,]n]ntregime; micul-burghez, negustor]mbr[cat]n uniforma g[rzii civice, ap[rea, identic cu confratele lui francez, cu micul-burghez universal,]ns[=i mai prost. C`t despre burghezia superioar[, ea nu p[rea deloc deosebit[ de cea mic[. Ignoran\a ei era mai complex[. Ne`n\eleg`nd nimic din evolu\ia istoriei, c`teva dintre aceste personaje, cele mai pu\in fericite, aveau totu=i ambi\ia de a]n\elege ceva din ea, f[r[s[reu=easc[: =i acest efort mental, rec[z`nd, istovit,]n gol, ni-l]nf[\i=eaz[Caragiale,]n greoaia lui str[lucire.

Eroii lui Caragiale sunt nebuni dup[politic[. Sunt ni=te cretini politicieni. }n a=a m[sur[,]nc`t =i-au deformat limbajul cel mai cotidian. Ziarele sunt hrana ]ntregii popula\ii: scrise de ni=te idio\i, ele sunt citite de al\i idio\i. Deformarea limbajului, obsesia politic[ sunt at`t de mari]nc`t toate actele vie\ii se scald[ ]ntr-o bizar[ elocven\[, alc[tuit[ din expresii tot at`t de sonore pe c`t de minunat de improprii,]n care cele mai rele nonsensuri se acumuleaz[cu o bog[\ie inepuizabil[=i servesc la justificarea nobil[, a unor ac\iuni incalificabile: prietenii sunt tr[da\i “]n intresul partidului”;]n=elat[de amantul ei, o femeie]i arunc[ ]n fa\[cu vitriol: pentru c[“are o fire republican[”; se “isc[le=te cu curaj” un denun\ anonim, trimis ministrului conservator; e=ti falsificator pentru binele patriei; vrei s[fii deputat din dragoste pentru “\[ri=oara mea”: faci parte din toate regimurile pentru c[e=ti “impar\ial”; nu dai posturi dec`t “fiilor Na\iunii”; descoperi c[ un individ deocheat e vrednic de interes “pentru c[ e de-ai no=tri”; numai un copil al Na\iunii “are dreptul s[ fie decorat, c[ci decora\iiloe sunt f[cute din sudoarea poporului”; trebuie trimi=i la ocn[ “to\i cei ce m[n`nc[poporul”; o mic[rebeliune local[“este un mare exemplu pentru Europa]ntreag[care e cu ochii a\in\i\i asupra noastr[”; prefectul care nu vrea s[-=i dea sprijinul unui candidat de deputat “suge s`ngele poporului”; “Papa — iezuit, aminteri nu-i prost”; Leonida vrea o c`rmuire care ar da pentru “fie=tecare cet[\ean... c`te o leaf[bun[pe lun[” =i sub care “nimeni s[nu mai aib[drept s[-=i pl[teasc[datoriile”. Exist[=i marile principii: “Iubesc tr[darea, dar ur[sc pe tr[d[tori”; “un popor care nu merge]nainte, st[pe loc”; “oricare popor, oricare \ar[ ]=i are fali\ii s[i... Numai noi s[n-avem fali\ii no=tri!”.

Distan\a dintre un limbaj pe c`t de obscur pe at`t de elevat =i =iretenia meschin[a personajelor, dintre polite\ea lor ceremonioas[=i necinstea lor funciar[,

adulterele grote=ti ce se amestec[cu toate acestea, fac ca]n cele din urm[acest teatru, merg`nd dincolo de naturalism, s[ devin[ absurd-fantastic. Niciodat[ st[p`nite de un sentiment de culpabilitate, nici de ideea vreunui sacrificiu, nici de vreo alt[idee (”de vreme ce avem un cap, la ce ne-ar sluji inteligen\a”, se]ntreab[ironic Caragiale), aceste personaje cu con=tiin\a uimitor de lini=tit[sunt cele mai josnice din literatura universal[. Critica societ[\ii cap[t[astfel la Caragiale o ferocitate nemaipomenit[.

}n cele din urm[ne d[m seama c[nu principiile noilor institu\ii sunt comb[tute de Caragiale ci reaua credin\[a reprezentan\ilor lor, ipocrizia diriguitoare, dezgust[toarea prostie burghez[, toate ni=te cauze care au f[cut ca ma=in[ria democratic[s[se strice, ca =i cum ar fi fost sabotat[,]nainte de a fi putut s[func\ioneze, iar noua societate s[fie descompus[ ]nainte de a fi compus[; totul se pr[bu=e=te]n haos. I. L. Caragiale nu ne spune c[vechea societate era mai bun[. El nu crede a=a ceva. El g`nde=te c[ a=a este “societatea”. Totul trebuie mereu ref[cut. Autorul, ]n ce-l prive=te, se spal[ pe m`ini *(=i-a interzis]ntotdeauna s[fac[altceva dec`t art[pentru art[)* =i se retrage]n str[in[tate, unde nu va reu=i niciodat[s[cunoasc[ ]ndeajuns oamenii pentru ca ei s[-i devin[la fel de insuportabili ca =i cei pe care i-a cunoscut prea bine la el acas[.

EUGÈNE IONESCO.